

DOI 10.31558/2519-2949.2023.3.5

УДК 323:321

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2536-0611>*Третяк О. А., Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6118-0848>*Торяник В. М., ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»*

ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ: ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ СУЧАСНОГО ПАРТІЙНОГО БУДІВНИЦТВА

Статтю присвячено дослідженню громадськості, яка забезпечує надання пріоритетів для державної політики та формує уявлення урядовців щодо потреб і вимог громадян. Виявлено, що громадська думка стає об'єктом впливу медійних суб'єктів, які не мають виразної ідеологічної, ціннісної чи доктринальної ідентичності. Враховано, що для сучасної України в умовах повномасштабного вторгнення російської федерації важливим є питання відповідності політико-інституційної структури вимогам та потребам спроможності та опору. Доведено, що громадська думка в умовах демократії формуватиметься на основі реальних потреб суспільства, які будуть узгоджуватися у вільних демократичних дискусіях. На кожному з цих етапів політичні партії або якісно змінювали власну структуру та інтегрувались до нової політичної реальності, або їх структура зазнавала занепаду, який полягав у партійних розколах та подальшому поглинанні з боку більш ефективних структур. Метою статті встановлення значення публічної політики як чинника формування громадської думки в контексті розбудови партійної системи сучасної України. Використано методи, які широко застосовуються в сучасних політичних науках. Зокрема, йдеться про системний, порівняльний, сценарний та ретроспективний. В результаті дослідження для проблематики публічності в політичному світі характерна культурно-цивілізаційна обмеженість і орієнтація на практики демократичного суспільства. Запропонована концепція мережевої партії, або громадської організації, яка буде будуватися не як частина вже існуючої партії, а як нова політична сила на основі ангажованих користувачів всесвітньої мережі. Акцентовано увагу на збільшенні користувачів Інтернет-мережами, яке веде до пропозицій на політичному ринку і можуть зацікавити окремі політичні сили. Визначено, що публічне обговорення є передумовою безпосередньої управлінської діяльності держави. Доведено, що в умовах діджиталізації політичної комунікації партії здатні здобути статус медіатора динамічного громадського середовища та інституційного середовища публічної політики. Зроблено висновок, що громадська думка також має отримати риси суб'єктності у вигляді партій, яким будуть делегуватися функції взаємодії з публічною владою на постійній основі.

Ключові слова: громадська думка, публічна політика, партійна система, Інтернет-комунікації, інституційна спроможність, політичні трансформації, демократична громадськість

Постановка проблеми

У сучасних демократіях взаємодія між політично активною громадськістю та публічним врядуванням здійснюється на основах рівноправного діалогу та партнерських відносин. Громадськість забезпечує надання пріоритетів для державної політики та формує уявлення урядовців щодо потреб і вимог громадян. Партії виступають важливим суб'єктом державно-громадської взаємодії. Водночас вони перебувають у стані трансформації в умовах стрімкої революції цифрових засобів комунікації. Громадська думка стає об'єктом впливу медійних суб'єктів, які не мають виразної ідеологічної, ціннісної чи доктринальної ідентичності. Проте вони мають чіткі економічні інтереси та прагнення впливати на владні рішення. Для сучасної України в умовах повномасштабного вторгнення російської федерації важливим є питання відповідності політико-інституційної структури вимогам та потребам спроможності та опору. Здатність забезпечити чіткий зв'язок публічної політики та інтересів громадян усуває загрози маніпуляцій на соціальних і економічних проблемах. Відповідно

громадська думка формуватиметься на основі реальних потреб суспільства, які будуть узгоджуватися у вільних демократичних дискусіях. Політичні партії в новій цифровій комунікаційній ситуації можуть виступати медіаторами політичних обговорень, акумулювати полюси політичної думки та агрегувати пропозиції для рішень публічної політики. Спроможність інституцій публічного врядування адекватно представити свою позицію є важливою ознакою демократизації українського суспільства попри тяжкі наслідки ворожої агресії. Здатність переконати громадськість в доцільності певних дій або рішень доводять ціннісну ідентичність України як європейської держави.

Аналіз публікацій. Українські науковці активно розробляють проблеми політичної зумовленості громадської думки. М.Багмет та В. Шатун проаналізували вплив громадської думки на визначення шляхів забезпечення національної безпеки [1], О.Висоцький звернувся до питання про інформаційні технології легітимізаційної політики [3], В.Кривошеїн вивчав вплив «Революції гідності» на політичну та правову культуру українського суспільства [4], Д.Павлов розкрив громадську думку як об'єкт політичної пропаганди [6], О.Прасюк досліджує громадську думку як суспільно-політичний феномен [7], А. Салманов ідентифікує риси суспільної думки як посередника між інститутами влади та громадянським суспільством [10]. При цьому залишається невирішеною проблема детермінованості розвитку громадської думки інституційною структурою публічної політики в середовищі політичних партій.

Метою дослідження є встановлення значення публічної політики як чинника формування громадської думки в контексті розбудови партійної системи сучасної України. Завданням статті є ідентифікація функцій партійних установ контексті цифрового комунікаційного середовища публічної політики.

Основний зміст

Формування та розвиток громадської думки пов'язані з конституюванням публічної сфери. На відміну від соціальної публічної сфери публічна сфера політики відрізняється концентрацією повідомлень, їх щільністю в параметрах часу і простору. Для політичної публічної сфери в її медійному контексті характерним є динамічність дискурсивних практик. Водночас публічна сфера політики містить фракційні й політико-партійні програмні аспекти, значення яких може співвідноситися з політичними практиками розвитку людства, починаючи з часу античності. Разом з тим, для проблематики публічності в політичному світі характерна культурно-цивілізаційна обмеженість і орієнтація на практики демократичного суспільства. Практики «додемократичної» публічності, або практики авторитарних і тоталітарних режимів мають тенденцію до поєднання політичної і соціальної публічних сфер політики. Як вірно вказує О. Рибачук, «публічна політика концентрує в собі комунікативну взаємодію влади та громадськості; інформацію, інтерпретацію та ієрархізацію найважливіших питань і подій суспільного життя» [8, с. 129].

Сутність політичних і соціальних Інтернет-мереж полягає у технічній можливості публікування думок кожного окремого індивіда. Водночас через брак самодіяльних і регулярних виступів у мережах політичні сили намагаються організувати їх з метою розширення свого впливу та успіху на виборах. На протигагу цій тенденції пропонується концепція мережевої партії, або громадської організації, яка буде будуватися не як частина вже існуючої партії, а як нова політична сила на основі користувачів всесвітньої мережі. Згідно з О. Рибачуком, «суть «electronic democracy» полягає в можливості нових електронних медіа поліпшити інфраструктуру демократичного суспільства, створюючи умови переходу від репрезентативної (представницької) до партисипативної демократії (демократії участі), від участі однієї особи до співучасті всіх громадян у вирішенні актуальних соціальних проблем разом з владними органами за допомогою проведення інтерактивних діалогів, форумів, телеконференцій і телеголосування» [8, с. 130].

Так можуть працювати ефективні мережі не тільки вже існуючих політичних партій і лідерів. Є перспектива й для створення соціально-мережних політичних рухів «з нуля». У цій ситуації не партія створює свою соціальну мережу, а мережа створюється для того, щоб стати реальною політичною силою. «Реалізація таких комунікативних практик передбачає формування відповідного рівня політичної взаємодії, за якого середньостатистичний громадянин буде реалізовувати позицію активного політичного актора, а не виступати в якості об'єкта впливу з боку політичних сил. Тобто цей проект створює умови для формування у громадянина активної політичної позиції і потреби брати участь в діалозі з владою», зауважує український науковець [8, с. 130].

Фактичним наслідком політизації соціальних мереж також є орієнтація технологічних аспектів функціонування Інтернет на обслуговування політичних потреб. Збільшення користувачів Інтернет-мережами веде до пропозицій на політичному ринку і можуть зацікавити окремі політичні сили.

На думку О. Рибачука, на сьогодні прикладами дієвих механізмів електронної демократії у сфері публічної політики є: «мережева комунікація громадян і колективне обговорення соціально значущих питань в режимі on-line (е-петиції, е-звернення); формування онлайн-спільнот (онлайн-ком'юніті), включаючи механізми планування та реалізації громадських ініціатив та різноманітних проектів; мережева комунікація громадян з органами влади, включаючи інструменти впливу на прийняття рішень і громадський контроль за діяльністю органів влади; громадське онлайнуправління на загальнодержавному й муніципальному рівнях тощо» [8, с. 131].

Нарощування наукового та аналітичного потенціалу політичної діяльності, як відзначають вітчизняні аналітики, є необхідною передумовою розвитку публічної сфери, її технологічним підґрунтям. А. Матвієнко слушно звертає увагу на те, що в сучасних інформаційних суспільствах вести мову про «ідеальну за Габермасом публічну сферу бюргерського типу як своєрідного середовищাপосередника між офіційною сферою дії держави та приватною сферою вже неможливо» [5, с. 105].

Виокремлення детермінаційних зв'язків між публічною політикою і функціонуванням держави та громадянського суспільства також є тенденцією теоретичного вивчення публічної сфери. Зокрема, визначено, що публічне обговорення є передумовою безпосередньої управлінської діяльності держави (див.: [11]). А. Матвієнко наводить справедливую думку, що клієнтизм в сучасному українському суспільстві є наслідком ще радянських часів, коли «громадянин був перетворений на клієнта держави, яка розподіляла блага. «Інша» людина розцінювалась як основний конкурент на отримання тих же самих благ» [5, с. 105].

Разом з тим, шляхом виходу з глухого кута невизначеності мотивів і перспектив співвідношення маніпуляції публічної сфери є розгляд чинників, які запобігають і обмежують маніпуляції. Ними, з одного боку, є об'єктивні параметри розвитку людства і в цілому національних суспільств, з іншого боку, це мотиви збереження функціональної демократії. Цей підхід дозволяє зрозуміти, до якої міри сучасна публічна сфера політики може залишатися відкритою для незапланованих спорадичних виступів окремих громадян, наскільки вагомою буде ця діяльність відносно організованих дій спеціалізованих маніпуляторських організацій. А. Матвієнко обґрунтовано стверджує, що для офіційних суб'єктів інтереси та вимоги, сформовані в публічній сфері не є достатніми для прийняття рішень з багатьох причин, та в першу чергу через те, що адміністративно-бюрократичний апарат ідентифікує себе як самодостатню професійну систему, яка не потребує консультацій низько-кваліфікованої в питаннях творення політики громадськості» [5,с.106]. Співзвучні тези також наводить В. Ярошенко в контексті розбудови демократичної громадськості [12].

Таким чином, контекст взаємодії партійної політичної маніпуляції громадською думкою й публічної сфери політики є надзвичайно багатовимірним. Аналіз усіх чинників цієї взаємодії не дозволяє робити прогнози, оскільки предметна сфера ще перебуває у стадії опису. Водночас прийоми маніпулювання та їх наслідки вже кваліфікуються як негативні та такі, що загрожують публічній сфері. В той же час зрілість публічної сфери демократичного суспільства визначається здатністю адаптуватися і запобігти відвертим маніпуляційним стратегіям. Л. Руженко у більш загальному контексті розглядає громадську думку як комплексну категорію: по – перше як один із проявів масової суспільно – політичної свідомості, що відображає ставлення народу чи певної його частини до влади; по-друге як історично обумовлений і змінений стан громадської свідомості великих груп людей; по-третє як сукупну, особистісну позицію, точку зору певної структурно – означеної спільності людей на конкретні події, проблеми, рішення державних, політичних, суспільних інституцій» [9, с. 293].

У контексті партійно-ідеологічної трансформації (до прикладу) глобальної консервативної думки характерна поступова адаптація до стрімких змін у етичних і моральних імперативах людства, пов'язаних з технологізацією, масовізацією суспільства. Для забезпечення популярності своїх доктрин консервативні партії і групи, до яких входять і релігійно-фундаменталістські, християнські угруповання й політичні сили. Все це завантажується до маніпулятивного комунікаційного інструментарію. Л. Руженко вірно ідентифікує здатність сучасних технологій інформаційного впливу «dezorientувати людини в подіях, що відбуваються, управляти його поведінкою і вчинками непомітно для нього самого. Вони дозволяють керувати не тільки окремими особистостями, але і соціальними групами (формальними і неформальними), державними інститутами і цілими державами. Використання ЗМІ для політичного маніпулювання сьогодні становить найбільшу небезпеку для громадян і демократичного державного ладу» [9, с.296].

В умовах політичних трансформацій (перехідних демократій) правлячі партійні еліти нерідко намагаються обмежити вплив ліберальних ЗМІ, запобігти розширеному тлумаченню індивідуальної свободи. Водночас, якщо десятиліття тому консервативна ідеологічна риторика базувалася, насамперед, на цінностях родини, згадуванні старих добрих часів попередніх історичних періодів, то на сучасному етапі партії-консерватори звертаються до проблем європейського способу життя і намагаються запобігти впливу інокультурних, інерелігійних практик на життєдіяльність європейських країн. У зв'язку з цим Л. Руженко доречно називає громадську думку продуктом колективної свідомості. «Проте не кожна колективна думка буває суспільною. Думка групи людей, що виявилися випадково разом, не може претендувати на громадську думку. Її вивчення виступає, мабуть, однією з найважливіших і складних задач соціальної статистики. Тут основне – виділення актуальних проблем, що мають важливе значення в житті народу або окремих соціальних груп. Громадська думка часто служить базою для вироблення рішення значних соціальних або народногосподарських проблем, проблем управління», вказує дослідник [9, с. 298].

В контексті партійного впливу на громадську думку та публічну сферу слід підкреслити значення парламентської дискусії для загального політичного процесу. В умовах сучасного українського парламенту (монобільшість) воно не є до кінця визначеним. Розвиток партійного будівництва, зміна виборчої системи, поява нових політичних акторів та зміна політичних лідерів призвели до використання дискусій у межах політичної боротьби, використання можливостей самопрезентації та політичної маніпуляції. Момент полеміки, як засіб представництва позицій, поступився використанню засобів уваги ЗМІ до скандальних подій. Тому Л. Руженко закономірно апелює до спроможності громадської думки впливати на політичну систему та її інститути: «громадська думка як феномен масової свідомості виникла, формувалася і розвивалася разом з розвитком суспільства. Вона була і є віддзеркаленням того, що відбувалося у суспільстві, його проявів, нововведень і взагалі розвитку суспільства. Вона є невід'ємною часткою всього цивілізованого населення, її значення важко переоцінити» [9, с. 298].

В українському партійному контексті (щоправда, довоєнного періоду) на динаміку зміни публічних політичних виступів у межах українського парламенту вплинула структуризація законодавчого органу. Перехід від великих депутатських груп до партійних утворень здійснювався досить тривалий час. У цей період відбулися процеси публічної професіоналізації депутатів, їх орієнтації в політичних проблемах України та найбільш сприятливих моделей мовленнєвої поведінки з точки зору іміджології та впливу на громадську думку.

Висновки

Таким чином, публічна політика виступає чинником трансформації громадської думки та ролі політичних партій в суспільстві на основі двох основних вимірів. З одного боку, публічна політика як politics виступає ареною взаємодії різних політичних суб'єктів. Відповідно наявність позитивної публічності партійних суб'єктів є визначальним критерієм їх активності та впливу на громадську думку. З іншого боку, публічна політика у значенні policy виступає каналом реалізації партійних пропозицій, які сформовані на маркетинговому аналізі громадської думки. В умовах діджиталізації політичної комунікації партії здатні здобути статус медіатора динамічного громадського середовища та інституційного середовища публічної політики. Партії можуть акумулювати вимоги та пропозиції формальних і неформальних громадських груп на основі внутрішньопартійних та партійно-громадських дискусій. Вони будуть створювати своєрідний апробаційний простір для рішень публічної політики. Для такого статусу політичні партії мають набути компетенції медійного публічного представництва в середовищі засобів цифрових мереж. Ідеться про формування подієвого контексту та інтерактивного взаємодії з лідерами думки та представниками всіх верств населення. Громадська думка також має отримати риси суб'єктності у вигляді партій, яким будуть делегуватися функції взаємодії з публічною владою на постійній основі, а не лише у виборчий період. Такі зміни мають сприяти консолідації українського суспільства в умовах боротьби за Незалежність, забезпечувати відсіч ворожим Інтернет-маніпуляціям та створювати умови для подальшої інтеграції до європейського простору. Вказане буде служити перспективою подальших наукових розвідок за порушеною тематикою.

Бібліографічний список:

1. Багмет М. О. В. Т. Шатун Вплив громадської думки на визначення шляхів забезпечення національної безпеки України. *Наукові праці* [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер. : Політологія. 2011. Т. 175. Вип. 163. С. 5-11.

2. Ващенко А. Громадянське суспільство та публічна сфера: контури теоретичного огляду. *Evropský politický a právní diskurz*. 2018. Sv. 5, Vyd. 5. С. 72-79.
3. Висоцький О. Ю. До питання про інформаційні технології легітимізаційної політики. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2009. № 3. С. 44-50.
4. Кривошеїн В. В. Вплив "революції гідності" на політичну та правову культуру українського суспільства. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія : Політологія. 2016. № 2. С. 37-58.
5. Матвієнко А. Публічна сфера в пострадянських суспільствах: умови і чинники розвитку. *Науковий вісник [Одеського національного економічного університету]*. 2014. № 2. С. 215-227.
6. Павлов Д. М. Громадська думка як об'єкт політичної пропаганди *Грані*. 2013. № 12. С. 54-60.
7. Прасюк О. В. Громадська думка як суспільно-політичний феномен. *Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]*. Сер. : Культура і соціальні комунікації. 2010. Вип. 2. С. 246-255.
8. Рибачук О. М. Публічна політика як сфера реалізації сучасних соціально-комунікативних практик. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2018. № 3. С. 127-134.
9. Руженко Л. М. Сутність та підстави класифікації громадської думки. Актуальні проблеми політики. 2013. Вип. 50. С. 292-299.
10. Салманов А.Т. Суспільна думка як посередник між інститутами влади та громадянським суспільством. *Наукові праці МАУП*. 2013. Вип. 3. С. 74-78.
11. Сидоренко С. В. Розвиток громадянського суспільства в історії соціально-філософської думки: умови виникнення, сутність, структура. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2013. Вип. 54. С. 175-188.
12. Ярошенко В. М. Роль і місце громадської думки у процесі становлення інституту демократичної громадянськості в Україні. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]*. Сер. : Політологія. 2013. Т. 212, Вип. 200. С. 146-150.

References:

1. Bahmet M. O., Shatun V. T. Vplyv hromadskoi dumky na vyznachennia shliakhiv zabezpechennia natsionalnoi bezpeky Ukrainy. *Naukovi pratsi [Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly]*. Ser. : Politolohiia. 2011. T. 175. Vyp. 163. S. 5-11.
2. Vashchenko A. Hromadianske suspilstvo ta publichna sfera: kontury teoretychnoho ohliadu. *Evropský politický a právní diskurz*. 2018. Sv. 5, Vyd. 5. S. 72-79.
3. Vysotskyi O. Yu. Do pytannia pro informatsiini tekhnologii lehitymatsiinoi polityky. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*. 2009. № 3. S. 44-50.
4. Kryvoshein V. V. Vplyv "revoliutsii hidnosti" na politychnu ta pravovu kulturu ukrainskoho suspilstva. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Iurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho»*. Seriiia : Politolohiia. 2016. № 2. S. 37-58.
5. Matviienko A. Publichna sfera v postradianskykh suspilstvakh: umovy i chynnyky rozvytku. *Naukovyi visnyk [Odeskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu]*. 2014. № 2. S. 215-227.
6. Pavlov D. M. Hromadska dumka yak obiekt politychnoi propahandy Hrani. 2013. № 12. S. 54-60.
7. Prasiuk O. V. Hromadska dumka yak suspilno-politychnyi fenomen. *Naukovi zapysky [Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»]*. Ser. : Kultura i sotsialni komunikatsii. 2010. Vyp. 2. S. 246-255.
8. Rybachuk O. M. Publichna polityka yak sfera realizatsii suchasnykh sotsialno-komunikatyvnykh praktyk. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*. 2018. № 3. S. 127-134.
9. Ruzhenko L. M. Sutnist ta pidstavy klasyfikatsii hromadskoi dumky. *Aktualni problemy polityky*. 2013. Vyp. 50. S. 292-299.
10. Salmanov A.T. Suspilna dumka yak poserednyk mizh instytutamy vlady ta hromadianskym suspilstvom. *Naukovi pratsi MAUP*. 2013. Vyp. 3. S. 74-78.
11. Sydorenko S. V. Rozvytok hromadianskoho suspilstva v istorii sotsialno-filocofskoi dumky: umovy vynyknennia, sutnist, struktura. *Humanitarnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii*. 2013. Vyp. 54. S. 175-188.
12. Iaroshenko V. M. Rol i mistse hromadskoi dumky u protsesi stanovlennia instytutu demokratychnoi hromadianskosti v Ukraini. *Naukovi pratsi [Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly]*. Ser.: Politolohiia. 2013. T. 212, Vyp. 200. S. 146-150.

Tretjak O. A., Torianyk V. M. Public policy as a factor of public opinion formation: significance for contemporary party building

The article is devoted to the study of the public, which ensures the provision of priorities for state policy and forms the perception of government officials regarding the needs and demands of citizens. It was revealed that public opinion becomes the object of influence of media subjects who do not have a clear ideological, value or doctrinal identity. It is taken into account that for modern Ukraine in the conditions of a full-scale invasion of the Russian Federation, the question of compliance of the political

and institutional structure with the requirements and needs of capacity and resistance is important. It has been proven that public opinion in a democracy will be formed on the basis of the real needs of society, which will be agreed upon in free democratic discussions. At each of these stages, political parties either qualitatively changed their own structure and integrated into the new political reality, or their structure underwent a decline, which consisted in party splits and subsequent absorption by more effective structures. The purpose of the article is to establish the importance of public policy as a factor in the formation of public opinion in the context of the development of the party system of modern Ukraine. Methods that are widely used in modern political sciences are used. In particular, it is about systemic, comparative, scenario and retrospective. As a result of the research, the issue of publicity in the political world is characterized by cultural and civilizational limitations and orientation to the practices of a democratic society. The proposed concept of a network party, or public organization, which will be built not as a part of an already existing party, but as a new political force based on engaged users of the worldwide network. Attention is focused on the increase of users of Internet networks, which leads to offers on the political market and may be of interest to certain political forces. It was determined that public discussion is a prerequisite for the direct management activity of the state. It has been proven that in the conditions of digitalization of political communications, parties are able to acquire the status of a mediator of a dynamic public environment and the institutional environment of public policy. It was concluded that public opinion should also acquire features of subjectivity in the form of parties, which will be delegated the functions of interaction with the public authorities on a permanent basis.

Keywords: *public opinion, public policy, party system, Internet communications, institutional capacity, political transformations, democratic civic environment*